

Національна академія педагогічних наук України у науково-методичному забезпеченні освітньої сфери

Андрій Селецький,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, Київ

Геред суб'єктів освітянської діяльності в нашій державі, які здійснюють науковий і методичний супровід освіти, впроваджуючи в освітній процес та поширюючи в науковому просторі результати власних досліджень і науково-технічних розробок, чільне місце належить Національній академії педагогічних наук України.

Національна академія педагогічних наук України, виконуючи стратегічну роль у формуванні та розвитку освітньої сфери держави, патріотичного виховання молоді в умовах утвердження державного суверенітету, європейської інтеграції та світової глобалізації, з поміж інших важливих функцій своєї діяльності виконує першочергові завдання щодо науково-методичного забезпечення української освіти, педагогіки й психології, відіграє провідну роль в організації та проведенні фундаментальних і прикладних наукових досліджень з освітянської проблематики.

Значний науковий потенціал, зосереджений у п'яти відділеннях НАПН України (загальної педагогіки та філософії освіти; психології, вікової фізіології та дефектології; загальної середньої освіти; професійної освіти і освіти дорослих; вищої освіти) та у її п'ятнадцяти наукових установах (інститути: педагогіки,

психології імені Г.С. Костюка, педагогічної освіти і освіти дорослих, спеціальної педагогіки, соціальної та політичної психології, проблем виховання, вищої освіти, інформаційних технологій і засобів навчання, професійно-технічної освіти, обдарованої дитини; Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти, Педагогічний музей України) нараховує понад 170 академіків і членів-кореспондентів НАПН України, понад 180 докторів наук і близько 550 кандидатів наук, які гідно представляють усі ланки освіти та плідно працюють у складі наукових і науково-педагогічних колективів підвідомчих установ академії.

Предметним полем досліджень членів НАПН України і науковців наукових осередків академії сьогодні є актуальні в Україні і світі проблеми філософії людиноцентризму в освіті, методології, теорії та історії освіти, педагогіки, психології; розвитку світової і національних освітніх систем; формування організаційних засад і змісту освіти усіх її рівнів і складових, що забезпечують цілісне навчання лю-

дини впродовж життя; інформаційного освітнього середовища; якості освіти; теорії і технологій виховання; соціальної педагогіки та соціальної роботи; освіти дітей з особливими освітніми потребами, інклюзивної освіти; управління та економіки освіти; психології розвитку особистості, вікової психології та фізіології; соціальної та політичної психології, прикладної психології; психології національної безпеки та безпеки життєдіяльності; лідерства в освіті, педагогічної освіти та освіти дорослих, теорії і практики впровадження Нової української школи, патріотичного виховання молодого покоління; реформування та розвитку всіх ланок освітньої системи та її всебічного й якісного супроводу [5].

Проблеми становлення та розвитку освіти в Україні завжди перебували в полі зору Президента НАПН України В. Г. Кременя, членів Президії НАПН України, керівників наукових установ та ключових науковців академії, не залишаються поза увагою дослідників питання подальшої академічної інституційної динаміки та знаходять своє всебічне обґрунтування й висвітлення у низці числених теоретико-методологічних, науково-методичних праць та науково-технічних розробок [4 — 6, 16].

Утворена 4 березня 1992 р. як самоврядна наукова організація у галузі освіти, педагогіки і психології, Національна академія педагогічних наук України [10] (статус національної Академії надано Указом Президента України 24 лютого 2010 р. [11]), провадячи свою діяльність відповідно до Конституції України, законодавства України, Статуту та актів, прийнятих керівними органами НАПН України, координує, організовує і проводить дослідження у галузі освіти, педагогіки і психології, взаємодіє з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) щодо належної якості

освіти та освітньої діяльності, державними органами, до сфери управління яких належать заклади освіти, іншими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України, іншими національними галузевими академіями наук, державними установами, організаціями, підприємствами, закладами освіти і громадськими об'єднаннями України, науковими установами і закладами освіти зарубіжних країн, а також з міжнародними організаціями у сфері освіти і науки з метою виконання завдань, визначених державними пріоритетами у цих галузях [12, 14].

Основні завдання своєї діяльності з теоретичного і методичного забезпечення розвитку системи освіти, всебічного наукового її супроводження і дослідницької роботи в галузі освіти, педагогіки і психології та поглиблення інтеграції національного освітнього та наукового просторів в європейські та світові освітні і дослідницькі простори, НАПН України виконує шляхом:

- проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок;
- участі у формуванні та здійсненні державної політики у сфері освіти, наукової та науково-технічної діяльності;
- наукового обґрунтування змісту освіти, сучасних навчальних та інформаційних технологій в освіті, форм і методів навчання та виховання, розроблення стандартів освіти, програм, підручників, навчальних та навчально-методичних посібників для закладів освіти;
- дослідження світових тенденцій розвитку освіти, педагогічної і психологічної теорії і практики, проведення аналізу змісту, державних стандартів освіти в іноземних державах, моніторингу, оцінювання якості рівня освіти в загальноосвітніх й інших закладах освіти України та за кордоном;
- вивчення, узагальнення та поширення освітніх інновацій, вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, психо-

лого-педагогічного супроводу освіти, розвитку особистості на всіх вікових етапах упродовж життя людини;

- здійснення випуску офіційної, наукової, виробничо-практичної, навчальної та довідкової продукції, друкованих і електронних періодичних видань тощо, створення електронних освітніх і наукових ресурсів та баз даних, популяризації досягнень науки і сприяння поширенню знань з проблем освіти, педагогіки і психології тощо [14].

Враховуючи зміст заходів із забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх, викладених в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [13] та керуючись Пріоритетними напрямками (тематикою) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр. [9], Стратегією розвитку НАПН України на 2016–2022 рр. [15] у відповідності до основних напрямів інституційної діяльності, колектив науковців підвідомчих установ НАПН України особливу увагу в своїй роботі приділяє здійсненню науково-методичного забезпечення модернізації й розвитку освіти в нашій державі шляхом розроблення, апробації та оприлюднення низки наукових і методичних праць, спрямованих на використання як у сфері подальших науково-педагогічних досліджень, так і безпосереднього здійснення освітнього процесу на всіх щаблях і в усіх ланках української освітньої системи через упровадження науково-методичних видань у практичну діяльність наукових педагогічних установ і закладів освіти різного рівня.

Упродовж 2019 р. членами НАПН України та науковими співробітниками її підвідомчих установ виконувалося 97 наукових досліджень, у тому числі фундаментальних — 51 (завершених у поточному році — 16) і прикладних — 46, з яких 10 було завершено станом на кінець року.

За результатами досліджень підготовлено 112 рукописів навчальних, навчально-методичних посібників, підручників, навчальних програм, методичних рекомендацій й інших видів науково-методичної продукції [7].

Станом на кінець 2018 р. члени НАПН України та наукові працівники підвідомчих їй установ виконували 251 наукове дослідження за 31 науковим напрямом. За тематичними планами підвідомчих установ виконувалося 97 наукових досліджень, з яких 61 фундаментальне і 36 прикладних. Крім того, кожен член академії виконував індивідуальний план досліджень.

Протягом 2018 р. у підвідомчих установах НАПН України за завершеними фундаментальними дослідженнями підготовлено 1392 найменування наукової, виробничо-практичної, навчальної і довідкової продукції. Зокрема, наукової (монографії, препринти, інше) — 24 рукописи; виробничо-практичної (практичні посібники, методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 29; навчальної (навчальні програми, підручники, навчальні посібники, інше) — 11; довідкової (довідники, інше) — 3, статей — 1325. З них друковані та електронні видання: наукові — 15, виробничо-практичні — 9, навчальні — 6, статей — 1325.

За результатами завершених у 2018 р. прикладних досліджень підготовлено (за весь період виконання) 409 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (монографії, препринти) — 9, виробничо-практичної (методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 19, навчальної (навчальні посібники, підручники, навчальні програми) — 10, статей — 371, із них друковані та електронні видання: наукової продукції — 8, виробничо-практичної — 16, навчальної — 1, статей — 371.

За результатами наукових досліджень у 2018 р. членами НАПН України та вченими підвідомчих установ опубліковано понад 2,5 тис. праць, у тому числі 99 монографій, 109 підручників і навчальних посібників, 93 методичних посібники і

рекомендації, 28 словників і довідників, 1999 статей, випущено 131 збірник наукових праць, підготовлено 42 навчальні програми і концепції [3].

У 2017 р. за тематичним планом наукових досліджень дійсних членів і членів-кореспондентів НАПН України виконувалося 155 тем, за тематичними планами підвідомчих установ — 99 наукових досліджень, з яких 69 фундаментальних і 30 прикладних.

За цей період у підвідомчих установах НАПН України за фундаментальними дослідженнями підготовлено 2105 найменувань наукової, виробничо-практичної, навчальної і довідкової продукції. Зокрема: наукової (монографії, препринти, інше) — 38 рукописів; виробничо-практичної (практичні посібники, методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 29; навчальної (навчальні програми, підручники, навчальні посібники, інше) — 147; довідкової (довідники, інше) — 4, статей — 1887. З них друковані та електронні видання: наукові — 18, виробничо-практичні — 10, навчальні — 119, довідкові — 1, статей — 1887 [3].

За результатами завершених у 2017 р. прикладних досліджень підготовлено (за весь період виконання) 655 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (препринти) — 2, виробничо-практичної (методичні посібники, методичні рекомендації, інше) — 22, навчальної (навчальні посібники, підручники, навчальні програми) — 33, довідкової (довідники) — 1, статей — 597, із них друковані та електронні видання: виробничо-практичної — 4, навчальної — 8, довідкової — 1, статей — 597.

За результатами наукових досліджень членами НАПН України та вченими підвідомчих установ опубліковано близько 3 тис. праць, у тому числі 102 монографії, 119 підручників і навчальних посібників, 122 методичних посібники і рекомендацій, 12 словників і довідників, 1791 стаття, випущено 116 збірників наукових праць, підготовлено 34 навчальних програми і концепції [2].

У зв'язку зі зменшенням видатків на 2016 р. НАПН України було проведено скорочення штатної чисельності наукових працівників підвідомчих установ НАПН України на 194 особи (на 18,2%). Їх чисельність у 2016 р. складала 872 особи. У цілому впродовж 2015–2016 рр. чисельність працівників НАПН України скорочена на 819 штатних одиниць, або майже на 37%.

Незважаючи на скорочення упродовж 2012–2016 рр. відповідно до тематичних планів наукових досліджень члени НАПН України щороку виконували близько 150 досліджень, за п'ять років розпочато 186 та завершено 192 досліджень за 31 науковим напрямом.

З 2012 по 2016 р. кількість фундаментальних і прикладних наукових досліджень за галузевою тематикою суттєво скоротилась у зв'язку зі зменшенням фінансування Академії. Так, у 2015–2016 рр. припинено виконання 8 досліджень, а також не розпочато виконання 13 раніше запланованих тем. Зокрема, у 2012 р. в установах НАПН України виконувалося 96 фундаментальних і 32 прикладних досліджень, у 2016 р. — 74 фундаментальних і 26 прикладних наукових робіт. Усього за п'ять років розпочато 197 наукових досліджень, завершено — 189.

Упродовж зазначеного п'ятирічного періоду у підвідомчих установах Академії за завершеними фундаментальними дослідженнями підготовлено, надруковано та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 12779 найменувань наукової, науково-виробничої, навчальної і довідкової продукції. Зокрема: наукової (монографії, препринти, інше) — 297 одиниць; науково-виробничої (посібники, практичні посібники, методичні рекомендації) — 189; навчальної (навчально-методичні посібники, навчально-наочні посібники, методичні посібники, підручники, навчальні програми, інше) — 272; довідкової (довідники, словники, каталоги, інше (бюлетені, покажчики) — 84; статей — 11937.

За результатами завершених у 2012–2016 рр. прикладних досліджень підго-

товлено, надруковано та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 4917 одиниць продукції. Зокрема, наукової продукції (монографії, концепції, інше) — 53 одиниці, науково-виробничої (посібники, практичні посібники, методичні рекомендації) — 100, навчальної (навчально-методичні, навчально-наочні, методичні посібники; підручники, навчальні програми, інше) — 112, довідкової (довідники, словники, каталоги, інше) — 63, статей — 4589. У цілому за результатами наукових досліджень членами Академії і науковцями підвідомчих установ опубліковано близько 17 тисяч праць, у тому числі 464 монографії, 834 підручники і навчальні посібники, 376 методичних посібників і рекомендацій, 145 словників і довідників, понад 14 тисяч статей, випущено 582 збірника наукових праць, підготовлено 256 навчальних програм і концепцій.

Важливим напрямом діяльності академії в контексті науково-методичного супроводу освіти є видавнича діяльність. Так, за період з 2012 р. по 2014 р. у НАПН України за кошти державного бюджету випущено 329 найменувань друкованої продукції, із них: 137 монографій і збірників наукових праць; 178 методичних рекомендацій, посібників, підручників, робочих зошитів, навчальних програм; 123 найменування довідкової продукції загальним тиражем 93200 примірників. У 2015-2016 рр. друкована продукція не випускалася через відсутність фінансування цього виду діяльності НАПН України.

Академія та її підвідомчі установи є засновниками і співзасновниками 61 наукового періодичного видання, у тому числі 54 друкованих (25 наукових журналів і 29 збірників наукових праць) та 7 електронних видань. До Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних праць на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, внесено близько 89 % наукової періодики НАПН України (54 найменування). 28 науково-методичних видань (12 наукових журналів, 13

збірників наукових праць і 3 електронних видання) зареєстровано у міжнародних наукометричних базах (IndexCopernicus, Ulrich's Periodicals, Universal Impact Factor, Cite Factor, EBSCO Education Source та ін.), що сприяє представленню публікацій учених НАПН України у світовій системі комунікацій [1].

НАПН України й надалі планує розвивати та поглиблювати діяльність за всіма напрямками науково-методичного супроводу освітньої діяльності. Так, у 2020р. співробітники підвідомчих установ виконуватимуть 43 фундаментальних наукових досліджень, з яких завершиться — 23 дослідження. За результатами завершених фундаментальних наукових досліджень планується підготувати 66 рукописів монографій, посібників, методичних рекомендацій, довідників тощо. Прикладних наукових досліджень виконуватиметься — 53 з них завершиться — 17. За результатами прикладних наукових досліджень планується підготовка 85 рукописів навчальних та навчально-методичних посібників, підручників, навчальних програм, методичних рекомендацій.

До очікуваних наукових результатів запланованих досліджень слід віднести результати аналізу й узагальнення тенденцій розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї; організаційно-педагогічних та економічних засад функціонування опорних закладів освіти як центрів управління в умовах децентралізації; дидактичних засад реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання; генези поняття «особистість» в українській психологічній науці; інтеграції психологічного знання на сучасному етапі його розвитку; становлення структури термінальних та інструментальних цінностей дітей дошкільного віку; психологічних вимірів особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми; аксіогенезу обдарованої особистості в освітньому просторі; психологічної діагностики мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства; технологій психо-

терапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу; соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей вимушених переселенців; теоретико-методичних засад навчання дітей з порушеннями слуху в умовах модернізації освіти; психолого-педагогічних засад корекційно-розвивального навчання дітей із порушеннями когнітивного розвитку; методичних та дидактичних засад навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища; теоретико-методичних засад білінгвального навчання глухих та слабкочуючих осіб; психологічних феноменів групової взаємодії в складних соціальних ситуаціях; стратегій вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства; механізмів оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції; механізмів розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України; адаптивної хмароорієнтованої системи навчання та професійного розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти; систем комп'ютерного моделювання пізнавальних завдань для формування компетентностей учнів з природничо-математичних предметів; стратегій і методів розвитку творчої особистості тощо [8].

Література

1. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України в 2016 р. та в період 2012–2016 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzbG9wUUhBSGlnd0dvNFfiaURvdk1OUjh5MFZF/view> (дата звернення: 27.01.2020).
2. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/19aEoEqnrQZNwjroAH0iM07aF5rPJA1N/view> (дата звернення: 27.01.2020).
3. *Звіт* про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2018 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzUIZxMUtwQlJiOEkwSiNCcFRlajVKdXB0UUdj/view> (дата звернення: 27.01.2020).
4. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)* : зб. наук. пр. Київ : Сам, 2017. 400 с.
5. *Національна академія педагогічних наук України — 25 років* : інформ. довід. Київ : Сам, 2017. 144 с.
6. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України* ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Пед. думка, 2016. 448 с. (До 25-річчя незалежності України).
7. *План* діяльності Національної академії педагогічних наук України на 2019–2021 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/activities/plans-reports/> (дата звернення: 27.01.2020).
8. *План* діяльності Національної академії педагогічних наук України на 2020–2022 рр. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/activities/plans-reports/> (дата звернення: 27.01.2020).
9. *Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр.* : схвалено Заг. зборами НАПН України від 17 листоп. 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/> (дата звернення: 27.01.2020).
10. *Про заснування Академії педагогічних наук України* : указ Президента України від 4 берез. 1992 р. № 124/92 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92> (дата звернення: 27.01.2020).
11. *Про надання Академії педагогічних наук України статусу національної* : указ

Президента України від 24 лют. 2010 р. № 259/2010 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2010> (дата звернення: 27.01.2020).

12. *Про освіту* : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. Ред. від 16 січ. 2020 р. // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.01.2020).

13. *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року* : указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 27.01.2020).

14. *Статут* Національної академії педагогічних наук України (нова редакція) : затв. Постановою Заг. зборів НАПН

України від 17 листоп. 2017 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/about/statutes/> (дата звернення: 27.01.2020).

15. *Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки* : схвалено Заг. зборами НАПН України від 25 берез. 2016 р. // Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/> (дата звернення: 27.01.2020).

16. *Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України* : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; наук. ред. Березівська Л. Д. 4-те вид., допов. Київ : Т-во «Знання» України, 2017. 368 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 28).

29.01.2020